

Nationellt nätverk för ungdomsfrågor
Navigatorcentrum Trelleborg
Navigatorcentrum Helsingborg
Navigatorcentrum Västerås
Navigatorcenter Norrköping
Navigatorcentrum Fagersta, Skinnskatteberg, Norberg
Ung resurs, Motala
Ung start, Sala

Från SOL till LOL

- Från metod till verklighet -

2008-11-26

Inledning

Allting började egentligen 2003 då den dåvarande regeringen presenterade betänkandet ”Unga utanför”. Detta betänkande visade på att ca 70.000 ungdomar stod helt utanför samhället. Det fattades då ett regeringsbeslut att genomföra en treårig satsning för att bryta ungas utanförskap på arbetsmarknaden, satsningen döptes till ”Navigatorcentrum”. Det huvudsakliga syftet med att starta upp en satsning kring Navigatorcentrum var att samla myndigheter för ungdomar under ett och samma tak, detta för att ungdomar skulle ha en ingång. Dessutom ville man från regeringens håll styra upp arbetet kring det kommunala uppföljningsansvaret. Regeringen gav Ungdomsstyrelsen uppdraget.

Det första Navigatorcentrum startades 2005 och därefter har fler och fler kommuner valt att starta upp Navigatorcentrum. Resultatet har visat sig vara goda, 40-70 % har gått till arbete, praktik eller studier. Det har också visat sig att Navigatorcentrum fyller tomrummet mellan stolarna.

När satsningen tog slut 2007 valde 9 kommuner och tillika Navigatorcentrum att slå sig samman för att starta upp ett nätverk kring ungdomsfrågor. Syftet var att dela med sig av sina erfarenheter och fortsätta att utveckla arbetet kring ungdomar. Under 2008 har nätverket träffats fyra gånger och resultatet presenteras i detta dokument.

”Från SOL till LOL” är ett dokument som i första hand ska ses som ett verktyg för hur myndigheter och förvaltningar i kommunen bättre kan samarbeta kring ungdomen. Vi är många i nätverket som dagligen stöter på problem som innebär att ungdomen hamnar i kläm i våra system. Istället för att göra det enkla enkelt så väljer många istället att göra det enkla svårt och den som förlorar mest på detta är vår framtid, alltså ungdomarna.

Så låt oss börja med en kort beskrivning av de Navigatorcentrum som är med i nätverket och vad syftet med nätverket är, för att därefter komma in på vad vi ser för brister och hinder i våra system utifrån ett ungdomsperspektiv. Avslutningsvis tänkte vi presentera åtgärder och förslag för att hindra detta och presentera vår syn på ungdomsarbetet i framtiden och vad vi kan bidra i detta.

Presentation av de olika Navigatorcentrum som ingår i nätverket

Motala, Ung Resurs

- Startade 2005.
- Tre anställda, från arbetsmarknadsenheten, socialtjänsten och gymnasieskolan. Dessa är rekryterade från ordinarie verksamhet för att sitta i en gemensam lokal.
- Utåtriktad verksamhet, bland annat på två caféer där samtal med ungdomar och föräldrar sker.
- Arbetar utifrån fyra ledord, hitta, gräva, lotsa och aktivera. Detta har tydliggjort arbetsfördelningen inom verksamheten.
- Har utvecklat ett nära samarbete med Ung hälsa i Motala.

Norrköping

- Startade september 2007 med stöd från både Ungdomsstyrelsen och Norrköpings samordningsförbund.
- Sitter i folkbildningens lokaler. Två anställda av kommunen och två av Sensus studieförbund.
- Jobbar utefter en jobbajktsmetodik, vilket går ut på att kartlägga arbetsmarknaden och dess behov. Lösningfokuserade samtal för att kartlägga företagen.
- Arbetar mycket i samverkan med bland annat socialtjänsten, försäkringskassan och Sesam, frivård och Arbetsförmedling.
- Verksamheten har gett positiva effekter då arbetet med arbetssökande har getts mer fria tyglar.

Sala, Ung Start

- Två heltidsanställda, sitter i en frikopplad lokal.
- Samverkar med socialtjänsten, AF, elevråden, företagarna och arbetsmarknadsenheten.
- Har skapat ett lärlingsråd där man utvecklar lärlingsplatser.
- Icke-myndighet, har en metodik som innebär att skapa individuella relationer med varje ungdom som besöker Ung Start. Har ett ungt perspektiv inbyggd i sin metodik.
- ”Unga leder unga”.

Trelleborg

- Startade januari 2008, permanent verksamhet från början. Har i nuläget 4 anställda på olika mycket tid, kommer troligtvis att anställa fler från den 1 januari 2009.
- Samarbetar med skola, socialförvaltning, arbetsförmedling, försäkringskassan, ungdomsmottagning, frivård, polis och närings- och föreningsliv.
- Arbetar utefter att tillsammans med ungdomen bygga upp och hitta individuella lösningar för varje enskild ungdom. Strävar hela tiden efter att ha ett attraktivt förhållningssätt. Arbetar aktivt med det kommunala uppföljningsansvaret.
- Frikopplad lokal i centrala Trelleborg.
- Arbetar med alla ungdomar i Trelleborgs kommun i åldern 16-24 år. Verksamheten är öppen för spontanbesök mån-fre 13-16.

Helsingborg

- Startade februari 2007, satsat mycket på att få till en attraktiv och frikopplad lokal.
- Politiskt beslut om permanent verksamhet.
- Samverkan i form av att utvalda tjänstemän bjuds in till möten vid behov.

- Vill arbeta för att få systemet att kretsa kring ungdomen och inte tvärtom, arbetar med alla mellan 16-24, vilket ger ett positivt rykte.
- Arbetar med det kommunala uppföljningsansvaret.

Fagersta, Skinnskatteberg, Norberg

- Startade januari 2007 med uppstart under våren och praktisk verksamhet september 2008. Målgruppen är ungdomar i åldern 16-25 år.
- Har mycket fokus på samarbete med gymnasieförbundet i regionen och det kommunala uppföljningsansvaret.
- Samarbetspartners är Fagersta, Skinnskatteberg, Norbergs kommun, Västmanlands gymnasieförbund och Arbetsförmedlingen.
- Arbetar för att ungdomen ska ha "En väg in" till egen försörjning.

Västerås

- Startade 2005, sitter i en centralt frikopplad lokal. Permanent verksamhet.
- Arbetar enbart med det kommunala uppföljningsansvaret, ungdomar mellan 16-20 år. Arbetar dock även förebyggande mot ungdomar i grundskolan.
- Tre heltidsanställda. Personal med olika kompetens beroende på olika och andra behov hos målgruppen.
- Har enbart individuella samtal med ungdomen, utgår i alla lägen från ungdomen och vad den vill. Arbetar också med en uppsökande del utifrån det kommunala uppföljningsansvaret.
- Har ett stort nätverk inom både myndigheter och kommunala förvaltningar som man använder då behovet av detta uppstår.

Syftet med nätverket

Sedan starten 2005 har olika metoder framarbetats och organisationsmodeller utvecklats inom ramen för Navigatorcentrum. Därför är det av vikt att en kontinuerlig diskussion kring vidareutvecklingen och framtida metoder gällande Navigatorcentrum förs. Vi ser att Navigatorcentrums arbete med ungdomar gör nytta och ser även behovet av att en sådan verksamhet finns i landets alla kommuner. Det är av största vikt att det sker ett erfarenhetsutbyte mellan de som dagligen jobbar i Navigatorcentrum, både gällande metoder som har fungerat bra och metoder som har fungerat mindre bra.

Navigatorcentrum är en verksamhet som har ett starkt individuellt fokus på ungdomen och dess behov, verksamheten är hela tiden i behov av att utvecklas och utvärderas. För att verksamheten inte ska stagnera är det också viktigt med stort fokus på omvärldsanalys. Ett nationellt nätverk som vi har startat är ett bra exempel där erfarenheter utbyts samtidigt som vi får ett stort fokus på omvärldsanalys. Denna form av nätverk bidrar till att Navigatorcentrum kontinuerligt vidareutvecklas både ur ett organisationsperspektiv men även utifrån att vi har möjlighet att lyfta lokala frågor på en nationell nivå. En verksamhet som hela tiden är på tårna är också en verksamhet som går framåt och som hela tiden ligger i framkant.

Ett sätt som vi i det nationella nätverket har arbetat med för att förbättra spridningen och informationen av Navigatorcentrum är att vi har skapat en ny hemsida. Detta för att samordna allt från en sida där ungdomen kan få en övergripande information om vad Navigatorcentrum är för att sedan lätt kunna klicka sig vidare till sitt lokala Navigatorcentrum.

I våra fyra träffar har det hela tiden funnits tydligt fokus på samverkan. Utgångsläget har varit en förbättrad och förenklad samverkan mellan de olika Navigatorcentrum med ungdomens behov i centrum. Vi har även haft fokus på att identifiera de ”flaskhalsar” som finns i våra olika system och som i allra högsta grad hindrar ungdomar från att utvecklas. Dessa ”flaskhalsar” kommer att presenteras senare i denna text.

Genom att vi lyft upp diskussioner och frågor från lokal nivå till nationell nivå har fler idéer och erfarenheter utbytt, samtidigt som frågorna fått en annan dignitet när dessa lyfts på en nationell nivå. På så vis har vi fått en synergieffekt genom att vi lärt oss av varandras misstag och har kunnat dra nytta av varandras goda erfarenheter, samt motiverats i det fortsatta arbetet för ungdomens bästa.

Brister och hinder i våra system ur ett ungdomsperspektiv

Det är av vikt att understryka att dessa brister och hinder är vad vi har upptäckt ur ett ungdomsperspektiv. Dessa brister och hinder är något som vi möts av och som ungdomar har uttalat för oss, vi möts dagligen av frustration från ungdomar som påpekar att våra samhällssystem ej är synkade med varandra. Genom att vi är en samverkansverksamhet så blir dessa brister och hinder väldigt tydliga för oss. Genom detta dokument hoppas vi på att lyfta diskussionen på en nationell nivå för att minska risken att ungdomar hamnar mellan stolarna och istället får adekvat stöd i våra samhällssystem.

Risken för inlåsnings effekt på Arbetsförmedlingen

Ungdomar som skriver in sig på Arbetsförmedlingen riskerar att bli passiva och AFs arbete leder i många fall till inlåsnings effekt. Som regelverket säger idag så ska en ungdom vara inskriven på Arbetsförmedlingen i 90 dagar innan AF kan erbjuda ungdomen ett program/insats. I detta fall handlar det om att ungdomen erbjuds att påbörja jobb- och utvecklingsgarantin för ungdomar. Programmets syfte är att coacha ungdomen mer riktad i deras jobbsök. Vår erfarenhet är dock att efter 3 månaders arbetslöshet kan ungdomen söka arbete. Det som behövs i detta läge är en mer praktisk riktad aktivitet som praktik eller en arbetsmarknadsutbildning. Dessa insatser kan inte erbjudas förrän ungdomen har gått arbetslös i 180 dagar. Dessutom bör det påpekas att en arbetsmarknadsutbildning ej kan erbjudas ungdomar under 25 år, om ungdomen erbjuds en utbildning handlar det i så fall om kortare utbildningar såsom ett truckkort om anställning föreligger. Konkret innebär detta att de ungdomar som är i störst behov av stöd för att etablera sig på arbetsmarknaden tvingas till 6 månaders passivitet. 6 månader i en ung människas liv är en evighet.

Ett annat problem är Arbetsförmedlingens kods system, för att kunna ta del av ovanstående erbjudande måste en ungdom var kodad som 11:a, vilket innebär att ungdomen är öppet arbetslös. Har ungdomen kontakt med annan myndighet så redovisas inte ungdomen som öppet arbetslös och får således inte ta del av Arbetsförmedlingens utbud. I detta finns en fara då de kommunala arbetsmarknadsinsatserna ofta har som mål att ungdomen ska få ta del av en kompetenshöjande insats så fort som möjligt, i vissa fall kan det handla om 5 arbetsdagar. Sett till detta så kommer ungdomen i kläm då arbetsförmedlingen och kommunens arbetsmarknadsinsatser blir kontraproduktivt. Ett konkret exempel kan vara då kommunen anordnar en praktikplats till ungdomen och bedöms enligt Arbetsförmedlingens regelverk ej stå till arbetsmarkandens förfogande och blir per automatik kodad som 14 vilket gör att Arbetsförmedlingens insatser inte blir aktuell för ungdomen. Alltså bedöms en ungdom som befinner sig på en arbetsplats som längre från arbetsmarknaden en ungdom som är passivt arbetslös.

För att komma runt detta problem måste kommunens och statens arbetsmarknadsinsatser bli mer synkade. I de kommuner som det finns ett Navigatorcentrum kan lokala undantag upprättas, men vi vill att denna diskussion lyfts på en nationell nivå för att förändra och förenkla regelverk så att de blir lättare för ungdomen att kunna ta del av och kunna välja vilken arbetsmarknadsinsats som är den bästa för den enskilda ungdomen. En ungdom ska inte exkluderas på arbetsmarkanden av ett regelverk utan vi måste anpassa våra system efter ungdomen och inte tvärtom. Vi efterlyser också större flexibilitet i de olika system som innebär lättare ingång och etablering på arbetsmarknaden för ungdomar.

IV-programmet

Det huvudsakliga syftet med det individuella programmet är att ge ungdomar grundskolebehörighet i kärnämnen för att därefter kunna bli behöriga på ett nationellt program. Problemet i detta är att icke behöriga ungdomar från grundskolan oftast saknar studiemotivation och behöver annat än traditionell undervisning i skolbänk. Vi kan se en stor potential i ett individuellt program men detta förutsätter att programmet är just individuellt och ej traditionell skolundervisning, vilket det är i de flesta kommuner. Syftet måste vara att hitta individuella lösningar hos varje ungdom och kunna vara flexibel och hitta lösningar som är innovativa för att ungdomen ska kunna motiveras och se nyttan med att utbilda sig. Som IV-programmet är utformat idag så anser vi att det är ett misslyckande och som inte leder till progression hos ungdomar.

Vi kan också i detta se en stor risk för inlåsning och stigmatisering hos ungdomen. 4 års inskrivning på IV-programmet med traditionell skolundervisning leder givetvis till stigmatisering. Vi efterlyser ett större arbetsmarknadsinriktat arbete inom det individuella programmet, vi ser vidare att Anita Ferns förslag till ny gymnasiereform öppnar upp för andra samhällsaktörer att arbeta mer arbetsmarknadsinriktat med den målgruppen för det individuella programmet. Ur vårt perspektiv är det viktigt att inte låsa det individuella alternativet till skolans sfär.

Socialtjänstlagens regler gällande försörjningsskyldigheten

Ungdomar som bor hemma och som går i skolan har i de flesta fall ej rätt till försörjningsstöd då föräldrarna har försörjningsansvaret upp till att ungdomen fyller 21 år. Dock släpper detta försörjningsansvar då en ungdom ej går i skolan vilket i vissa fall leder till att ungdomar hoppar av skolan för att kunna ha möjligheten till egen försörjning genom ekonomiskt bistånd. Detta leder till att regelverket gör så att ungdomar avbryter sin skolgång i stället för att se på det individuella behovet hos ungdomen.

Sekretess ska inte ses som ett hinder

Vi har väldigt sällan mött en ungdom som inte gett sitt medgivande för att diskutera ungdomens behov och på så vis komma fram till en lösning. Detta motstånd möts vi ofta från socialförvaltningar där tjänstemännen hänvisar till sekretess i frågan, istället för att hänvisa till att det är ungdomens liv det handlar om och dennes rätt till att ge sitt medgivande. När tjänstemän hänvisar till sekretess leder detta oftast till en låsning i frågan. Vi menar att det är av yttersta vikt att tjänstemän visar engagemang för ungdomen och låter ungdomen ta beslutet i fråga om sekretess istället för tjänstemannen på socialförvaltningen. Om vi låter tjänstemän ta beslut över ungdomen tappar vi ungdomens egenmakt och lägger ungdomens beslut i händerna på tjänstemän vilket är ett strukturellt problem.

Kommunala uppföljningsansvaret

Den nya lagparagrafen från den 1 juli 2005 och har följande lydelse:

(Skollagen 1 kap.18 §)

*”En hemkommun skall löpande hålla sig **informerad** om hur de ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta, i syfte att kunna **erbjuda** dem lämpliga **individuella åtgärder**.*

Kommunens skyldighet enligt första stycket omfattar inte de ungdomar som genomför eller har fullföljt utbildning på nationella eller specialutformade program i gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning.”

Denna grupp av ungdomar som faller under det kommunala uppföljningsansvaret ser vi som en nyckelgrupp att fånga upp. Regeringens betänkande "Unga utanför" som presenterades 2003 kom fram till att upp till 70.000 ungdomar i åldern 16-20 år befann sig i ett direkt utanförskap. Skulle en ny utredning göras idag skulle denna siffra säkerligen vara högre. Syftet med många Navigatorcentrum är att jobba med det kommunala uppföljningsansvaret för att fånga upp och erbjuda dessa ungdomar en individuellt anpassad insats som syftar till att förhindra utanförskap inom denna målgrupp.

Ansvar för det kommunala uppföljningsansvaret ser olika ut i olika kommuner, i de flesta kommuner ligger ansvaret på gymnasieskolan. Genom en sådan ansvarsfördelning erbjuds oftast ungdomen en plats på det individuella programmet, tackar ungdomen nej till detta erbjudande återstår inga andra alternativ. För en skoltrött ungdom är utbildning och skolgång inte aktuellt. Vi anser istället att det kommunala uppföljningsansvaret skall placeras där resurser och möjligheter till individuella lösningar finns. Det kommunala uppföljningsansvaret ska inte per automatik ligga på skolan, utan ligga där man har de bästa förutsättningarna. Denna målgrupp måste prioriteras och denna målgrupp kräver flexibilitet.

Inlåsnings effekt 18-20 år i form av ej inskrivning på AF och tillgång till studiemedel för gymnasieutbildning

Risken för inlåsnings effekt är stor för de ungdomar som inte har gymnasieutbildningen klar och som p.g.a. åldersskäl eller annat inte vill/kan gå på ett nationellt program. Många ungdomar vet vad de vill utbilda sig till på folkhögskola, vuxenutbildning, KY etc. Med då de inte kan ta studielån förrän höstterminen det år de fyller 20 år blir det 1-2 års väntan på framtiden. Jobbchanserna är mindre utan yrkesutbildning och resultatet blir ofta att ungdomarna vänder sig till föräldrarna eller söker ekonomiskt bistånd när de egentligen både vill och kan vara självförsörjande. Detta kan i vissa fall även leda till sekundära negativa effekter.

Avsaknad av långsiktighet, oklar rollfördelning och förändring av strukturer

Som tjänsteman inom kommun/stat eller inom annan verksamhet är vi bra på att jobba på olika tuvor och det förekommer relativt ofta att vi springer på samma bollar. Vi måste bli tydligare på vår ansvarsfördelning och låta den bäst lämpade verksamhet arbeta tillsammans med ungdomen och inte ta hänsyn var ungdomen får sin ekonomi ifrån. Vi efterlyser en tydligare rollfördelning vid samverkan. Vi är idag bra på att servera ungdomen en färdig lösning och glömmer förankra lösningen hos huvudpersonen, d.v.s. ungdomen. Genom ett sådant förhållningssätt eller metodik har vi bara med oss själva i planeringen och inte ungdomen, vilket i de flesta fall leder till ett misslyckande. Som tidigare nämnts så anpassar vi oftast ungdomen efter systemet och inte tvärtom.

Att arbeta med ungdomar kräver i de flesta fall långsiktighet, det handlar också om att se till att inte ha ett revirtänk inom sin egen organisation/verksamhet. Att som tjänsteman arbeta med ungdomar kräver prestigelöshet, i många fall handlar det om att förändra strukturer och detta kräver mod, långsiktighet och tålamod.

Förslag på åtgärder

Vi har tidigare redan varit inne på en rad förslag och lösningar på de brister och hinder som vi upplever att ungdomar stöter på, det är svårt att låta bli att inte göra det i skrivande stund. I detta avsnitt är tanken att vi ska ha ett mer fokus på konkreta förslag för att kunna lösa de brister och hinder som ungdomar stöter på i olika samhällssystem.

”En dörr in”

Hela tanken och syftet med Navigatorcentrum är att samla så många myndigheter/verksamheter/organisationer under ett och samma tak som möjligt. Detta för att underlätta för ungdomen att endast ha en fysisk plats att gå till. Många av ungdomarna har flera kontaktytor och därför underlättar det för ungdomen att ha en plats att gå till.

Detta bygger på att Navigatorcentrum har ett väl fungerande samarbete/samverkan med adekvata kontaktytor. Dessa kontaktytor kan se olika ut i olika kommuner, men det är av vikt att organisationen är så pass flexibel att nya kontaktytor hela tiden kan skapas utifrån ungdomens behov. I detta krävs ett större arbete med näringslivet för att få ett mer arbetsmarknadsinriktat fokus, arbetet med ungdomar måste vara tydligare och närmare förankrat med det lokala näringslivet. Detta kan göras genom att ha tuffare marknadsföring eller att engagera företrädare i näringslivet i ungdomsfrågor. Det är viktigt att verksamheter som arbetar med ungdomar inte är traditionella eller statiska, utan istället jobbar okommunalt eller ostatligt.

Alternativet är att samla alla aktörer – behöver inte vara den fysiska miljön utan det kan även vara ett brett kontaktnät med nyckelpersoner/eldsjälar i adekvata myndigheter/förvaltningar. Vi har märkt stor nytta av att knyta kontakter med nyckelpersoner i olika verksamheter/myndigheter, mycket av detta är personbundet och vi har märkt att problem går att lösa oavsett regelverk och sekretess, det handlar ytterst om engagemang för att låta ungdomen ta makten över sitt liv.

Vi kan också se en stor vinst med att avdramatisera strikt myndighetsfokus. Det kan handla om enkla signaler som en fristående logga eller en fristående lokal. Det är viktigt att ungdomen inte går i försvar eller känner sig ifrågasatt p.g.a. ett strikt myndighetstänk.

Förhållningssätt

Vi anser att det viktigaste i arbetet med ungdomar är att sträva efter ett attraktivt förhållningssätt. Vi nämnde tidigare om strikt myndighetstänk och att detta är inte attraktivt för ungdomen. Mötet med ungdomen i en sådan situation blir inte bra och leder inte till progression, snarare tvärtom. Inom Navigatorcentrum arbetar vi mycket med ett attraktivt förhållningssätt. Nedan har vi listat några av de framgångsfaktorerna som vi ser i ett attraktivt förhållningssätt i mötet mellan tjänsteman och ungdom:

- Samtalet med ungdomen ska vara förutsättningslöst.
- Inte ha färdiga lösningar.
- Avdramatisera mötet.
- Mötet med ungdomen måste bestå i ömsesidig respekt, alla förslag ska tas på allvar.
- Tålmod.
- Individuella lösningar.
- Det är ungdomen som ”äger sitt problem”, det är ungdomen som ska komma fram till lösningen.
- Unga leder unga, det är viktigt att ungdomar finns med i arbetsgruppen alternativt i en referensgrupp.

Dessa förslag som vi nämnt ovan är inga nyheter, men det är väldigt viktigt att verksamheter som arbetar med ungdomar inte låter det vara fina ord på ett papper utan även lever upp till det. Den som bäst kan utvärdera ett attraktivt förhållningssätt är ungdomen själv och därför är det viktigt att ungdomar finns knutit till arbetsgruppen.

Genom ett attraktivt förhållningssätt skapar man också som tjänsteman en tillit till ungdomen. Förtroende- och relationskapitalet ska vara stort och detta leder till ökad motivation hos ungdomen. När denna bas är skapad kan man arbeta mer konkret och målinriktat då målet och syftet är tydligt och förankrat hos ungdomen.

Gemensamt synsätt och gemensam handlingsplan

Lika viktigt som att ha ett attraktivt förhållningssätt är det att, i en verksamhet som Navigatorcentrum där många verksamheter/myndighet/organisationer finns med, att ha ett gemensamt synsätt. Processen kring ett gemensamt synsätt måste hela tiden fortgå, i detta måste vi vara flexibla i våra regeltolkningar och inte låta systemet styra ungdomen. Vidare måste målet vara att upprätta en gemensam handlingsplan utifrån tidigare nämnda kriterier, d.v.s. att det är ungdomen som äger sin handlingsplan och att denna är förankrad i ungdomen. Det underlättar att ha en verklighetsförankrad handlingsplan istället för att ha 5 olika handlingsplaner som endast upprättats för att tillfredsställa våra system.

När ungdomen får vara med och styra över sitt liv och vara med på sin egenmaktsresa så undviker vi också att jobba på olika tuvor och springa på samma bollar och därmed undviker vi också revirtänkandet.

Framtidstro

Även om vi i detta dokument har lyft upp en rad brister och hinder i våra samhällssystem så har vi ändå en stor framtidstro. Dagens ungdomar har en enorm drivkraft och energi, släpper vi bara fram denna så har vi tagit ett jättekiv i ungdomsarbetet. Vi kan också se en stor möjlighet i Anita Ferns gymnasieutredning, i den nya skolreformen blir det tydligare med en praktisk och en teoretisk del, dessutom finns det möjlighet att utnyttja det individuella alternativet och där ansvaret för denna del inte nödvändigtvis behöver ligga på skolan. Genom engagemang och driv tillsammans med ungdomar är framtiden ljus och vi kan med tillförsikt se framemot att gå från SOL till LOL.

Nationella nätverket för Navigatorcentrum, Sverige
2008-11-26
Stockholm